

STRUCTURE OF VALUABLE PERSONALITY ORIENTATIONS AT YOUNG AGE AND THEIR INFLUENCE ON THE FORMATION OF SOCIAL COMPETENCE

The article deals with the structure of value orientations of the personality in adolescence and their influence on the formation of social competence.

Key words: *youthful age, value orientations, social competence.*

Чуловський Вадим Едуардович – здобувач кафедри практичної психології та соціальної роботи Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

УДК 159.9.18:371.68(477)

Варіна Г.Б.

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ІНТЕГРАТИВНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ СТІЙКОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА

Стаття присвячена вивченню проблеми особистісних детермінант розвитку комунікативної компетентності майбутніх психологів. З'ясовані критерії та рівні сформованості комунікативної компетентності студентів-психологів, виявлено, що особистісні детермінанти зумовлюють високий рівень сформованості комунікативної компетентності та успішність професійного спілкування. Розроблено модель та описані характеристики рівнів розвитку комунікативної компетентності студентів-психологів. В статті розглянуті та досліджені основні компоненти професійної стійкості в контексті розвитку професіоналізму майбутнього практичного психолога. Комунікативна компетентність особистості виступає для нього як певна ідейно-моральна категорія, що регулює всю систему ставлень людини до природного і соціального світу, а також до самої себе, як синтезу цих двох світів. Відповідно, комунікативна компетентність в даному аспекті виступає стрижненим компонентом професійної стійкості та професіоналізму майбутнього психолога. Проведений нами теоретичний аналіз дозволяє інтерпретувати комунікативну компетентність психолога як засновану на знаннях та чуттєвому досвіді здатність орієнтуватися у ситуаціях професійного спілкування, розуміти мотиви, інтенції, стратегії поведінки, фрустрації, як свої власні, так і партнерів по спілкуванню, рівень освоєння технології та психотехніки спілкування. В результаті емпіричного дослідження виявлено, що 45,3 % респондентів мають середній рівень комунікативних здібностей; у 30,5 % респондентів встановлено високий та дуже високий рівень комунікативної компетентності. Ці студенти у процесі спілкування проявляють ініціативу, легко вирішують складні питання. 39,8 % студентів має середній рівень організаторських здібностей. Ця категорія майбутніх

провізорів у екстремальних ситуаціях здатна організувати себе і переконати співрозмовника в прийнятті будь-якого рішення. Розглянувши отримані діагностичні дані вивчення комунікативних та організаторських здібностей студентів, необхідно відзначити, що для досліджуваних характерним є чіткі типологічні тенденції підвищення цих здібностей, які відображають результати розвитку індивідуально-особистісних комунікативних якостей майбутніх фахівців.

Ключові слова: професійна стійкість, комунікативна компетентність, організаторські здібності, спілкування, особистість

Постановка проблеми. Динамізм загальнодержавних процесів, що відбувається в сучасному українському суспільстві, створює таку соціокультурну та освітню ситуацію, вихід з якої безпосередньо пов'язаний з підвищенням якості підготовки та професіоналізму майбутніх фахівців у галузі практичної психології, які здатні до самоперетворення та готовності до повної самореалізації у нестабільних, мінливих умовах праці. Усвідомлення майбутнім практичним психологом співвідношення вимог професії зі своїми особистісними властивостями спонукає до конструювання власної особистості в рамках професіоналізації і створює умови для конструювання себе як професіонала. Сучасні умови модернізації українського суспільства актуалізують необхідність формування професійної стійкості майбутнього психолога як умову їх успішної особистісної й професійної самореалізації особистості фахівця. В зв'язку з цим зростає значення розуміння та взаєморозуміння як здатності індивіда орієнтуватися в нових умовах і обставинах, як уміння переборювати сталі стереотипи поведінки, уміння змінювати застарілі точки зору. Вибір шляхів та засобів вдосконалення орієнтації в нових умовах багато в чому залежить від комунікативної компетентності і визначається розумінням її природи. Стає все більш очевидним, що перед суспільством постають задачі, які вимагають дослідження складного феномена комунікативної компетентності та її впливу на процес формування професійної стійкості особистості майбутнього фахівця у галузі психології.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукової літератури дозволяє констатувати, що в даний час зустрічаються різні теоретико-методологічні підходи до розуміння професійної стійкості. У роботах педагогів і психологів І.П.Андріаді, Л.Г.Борисової, І.Н.Дімури, Ф.Г.Зіятдінової, В.Н.Турченко, Г.О.Нагорної, Н.С.Мажара, З.К.Каргієвої, З.Н.Курлянд, О.В.Ржаннікової, В.Є.Пенькова та ін. відображені різні підходи до проблеми професійної стійкості [5]. Так, на думку К.К. Платонова, що вперше сформулював проблему професійної стійкості особистості, професійна стійкість - це така властивість особистості, в якій проявляється інтенсивність, дієвість і стійкість професійної спрямованості [5, с.77]. В.Е.Чудновським розглянуті теоретичні передумови розуміння стійкості. Він вважає, що в основі деякого рівня загальної стійкості лежать різні за виглядом і змістом орієнтири. Це

можуть бути сильно виражені і дієві професійні інтереси, прихильність людини якимось ідеалам, ідеї, мотивація діяльності. Будь-які дослідження стійкості, - на думку В.Е. Чудновського, - значною мірою пов'язані з психологічною стійкістю особистості, т. ч. головною і найбільш актуальною є проблема визначення властивостей, якостей людини, що забезпечують стійкість, надійність його поведінки і життєдіяльності у цілому [7]. У результаті теоретичного аналізу нам удалося виявити компоненти професійної стійкості майбутнього практичного психолога: когнітивний, емоційно-вольовий, мотиваційний, діяльнісний, комунікативний.

Поняття комунікативної компетентності як узагальненої комунікативної властивості особистості, яка об'єднує розвинуті комунікативні здібності та сформовані уміння і навички міжособистісного спілкування, знання про основні його закономірності та правила досліджувалось в роботах багатьох науковців (О. Бодальов, Л. Долинська, Ю. Ємельянов, В. Кан-Калік, Є. Клімов, Є. Коблянська, В. Куніцина, Я. Коломінський, О. Киричук, Л. Петровська, В. Семиченко, Л. Орбан-Лембрик, Т. Титаренко, Ю. Швалб, Т. Яценко та інші). Більшість авторів називають комунікативну компетентність важливою складовою професійної компетентності та вказують на особливу специфіку комунікативної компетентності в професіях типу «людина-людина» [3].

Науковим підрунтам у вирішенні проблеми підготовки майбутніх психологів до професійного спілкування є психологічні концепції спілкування. Методологічні проблеми спілкування аналізуються у працях К. Абульханової-Славської, Г. Андреевої, О. Бодальова, С. Максименка, О. Леонтьєва, Б. Паригіна та інших авторів. Професійне спілкування розглядається з позицій професійної орієнтації та професійного самовизначення особистості (М. Захаров, Є. Клімов, В. Колінько); психолого-педагогічні умови та засоби розвитку комунікативного потенціалу особистості представлені в роботах Ю. Ємельянова, В. Каплінського, М. Коць, В. Куніциної, Л. Петровської та інших [4]. До складу комунікативної компетентності входять: уміння давати соціально-психологічний прогноз комунікативній ситуації, в якій має відбутися спілкування; програмувати процес спілкування, спираючись на своєрідність комунікативної ситуації; вміти пристосовуватись до умов соціально-психологічної атмосфери комунікативної ситуації [6].

В.Л.Захаров та Ю.Ю.Хрящева називають такі фактори компетентності у спілкуванні: знання в області психології особистості, групи, спілкування; уміння та навички спілкування; корекція і розвиток установок, необхідних для успішного спілкування; здатність адекватно і повно сприймати і оцінювати себе та інших людей, а також взаємини, що виникають між людьми; корекція та розвиток системи ставлень особистості [2].

На думку Ю.М.Ємельянова, комунікативна компетентність завжди набувається у соціальному контексті. Основними факторами, що детермінують її розвиток, є життєвий досвід людини, її загальна ерудиція, мистецтво, спеціальні наукові методи [1].

Він настоює на тому, що "акціональний рівень спілкування являє собою комунікативне інобуття дій, заданих колективною цілеспрямованою діяльністю" [1, с. 13]. Усе це, на його думку, вимагає від особистості усвідомлення: "а) власних потреб і ціннісних орієнтацій, техніки своєї роботи; б) власних перцептивних умінь, тобто здатності сприймати навколишнє без суб'єктивних спотворень і "систематизованих білих плям" (стійких упереджень щодо тих чи інших проблем); в) готовності сприймати нове у зовнішньому середовищі; г) своїх можливостей у розумінні норм і цінностей інших соціальних груп і культур (реальний інтернаціоналізм); д) своїх почуттів і психічних станів у зв'язку з дією факторів зовнішнього середовища (екологічна психокультура); е) способів персоналізації оточуючого середовища (матеріальне втілення "почуття господаря"); ж) рівня своєї економічної культури (ставлення до середовища проживання – житла, землі як джерела продуктів харчування, рідного краю, архітектури тощо)" [1, с. 13].

Таким чином, комунікативна компетентність особистості виступає для нього як певна ідейно-моральна категорія, що регулює всю систему ставлень людини до природного і соціального світу, а також до самої себе, як синтезу цих двох світів. Відповідно, комунікативна компетентність в даному аспекті виступає стрижнем компонентом професійної стійкості та професіоналізму майбутнього психолога.

Мета статті – дослідження змістового наповнення комунікативної компетентності як інтегративної складової професійної стійкості майбутнього фахівця.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. У дослідженнях Л.А.Петровської показано, що компетентність у спілкуванні по суб'єкт-об'єктній схемі, у вирішенні передусім репродуктивних задач, компетентність, яка охоплює лише зовнішній поведінковий рівень спілкування, знаходить своє вираження у орієнтації особистості на використання монологічних стратегій взаємодії з людьми, а в орієнтації особистості на застосування діалогічних стратегій взаємодії з партнерами проявляється ще й її компетентність у спілкуванні по суб'єкт-суб'єктній схемі, у вирішенні продуктивних задач, компетентність, яка охоплює також і глибинний, особистісний рівень.

Таким чином, проведений нами теоретичний аналіз дозволяє інтерпретувати комунікативну компетентність психолога як засновану на знаннях та чуттєвому досвіді здатність орієнтуватися у ситуаціях професійного спілкування, розуміти мотиви, інтенції, стратегії поведінки, фрустрації, як свої власні, так і партнерів по спілкуванню, рівень освоєння технології та психотехніки спілкування. Ця компетентність має охоплювати такі сфери:

- компетентність у здійсненні перцептивної, комунікативної та інтерактивної функцій спілкування;
- компетентність у реалізації, насамперед, суб'єкт-суб'єктної взаємодії з партнерами по спілкуванню (зрозуміло, що спілкування за типом розпоряджень,

наказів, інструкцій, вимог тощо (суб'єкт-об'єктна модель взаємодії) також освоєне випускником, однак його використання носить ситуативний характер);

- компетентність у розв'язанні як продуктивних, так і репродуктивних задач;

- компетентність у реалізації як поведінкового, операційно-інструментального, так і особистісного, глибинного рівня спілкування.

У структурі комунікативної компетентності майбутнього психолога виділимо:

гностичний компонент (система знань про сутність, структуру, функції та особливості спілкування взагалі та професійного зокрема; знання про стилі спілкування; творче мислення, внаслідок якого спілкування виступає як різновид соціальної творчості)

конативний компонент (загальні та специфічні комунікативні уміння; культура мовлення; експресивні уміння; перцептивно-рефлексивні уміння; домінуюче застосування організуючих впливів у взаємодії з людьми)

емоційний компонент (гуманістична установка на спілкування; розвинуті емпатія та рефлексії; високий рівень ідентифікації з виконуваними професійними та соціальними ролями; позитивна Я-концепція; адекватні вимогам професійної діяльності психоемоційні стани)

Рис. 1 Структурні компоненти комунікативної компетентності майбутнього психолога

З метою діагностики комунікативних та організаторських здібностей, здатності майбутнього психолога ефективно взаємодіяти з оточуючими людьми в системі міжособистісних відносин ми використовували методику КОС. В експерименті брали участь студенти 1-4 курсів спеціальності «Психологія» Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, загальна вибірка – 110 осіб.

Відповідно до статистичного аналізу виявлено, що у 10,7 % опитаних респондентів домінує низький та 13,5 % - нижче середнього рівень комунікативних здібностей. Ця категорія майбутніх фахівців віддає перевагу обмеженому колу спілкування, відчуває труднощі під час встановлення нових контактів з клієнтами в аптеці та колегами, їм складно вступати у контакти з

новими людьми, налагоджувати якісні комунікативні зв'язки з представниками фармацевтичних фірм та відвідувачами аптечних закладів.

У 45,3 % респондентів виявлено середній рівень комунікативних здібностей. Ці студенти комунікабельні, можуть легко налагоджувати комунікативні відносини з об'єктами професійного спілкування.

У 30,5 % респондентів встановлено високий та дуже високий рівень комунікативної компетентності. Ці студенти у процесі спілкування проявляють ініціативу, легко вирішують складні питання.

Організаторські здібності майбутніх психологів характеризують здатність організовувати себе та інших. У 14,6 % респондентів низький та 18,5% нижче середнього рівень організаторських здібностей. У цих особистостей відсутня ініціатива, вони намагаються уникати самостійного прийняття рішень.

39,8 % студентів має середній рівень організаторських здібностей. Ця категорія майбутніх провізорів у екстремальних ситуаціях здатна організувати себе і переконати співрозмовника в прийнятті будь-якого рішення.

Студенти з високим та дуже високим рівнем організаторських здібностей (27,1 %) в складних ситуаціях здатні приймати самостійні рішення. Вони самостійно шукають такі справи, які могли б задовольнити їх потреби в комунікативній та організаторській діяльності.

Таблиця 1

Діагностика рівня розвитку комунікативних та організаторських здібностей майбутніх психологів

Рівні розвитку здібностей	Низький	Нижче середнього	Середній	Високий
Організаторські здібності	14,6%	18,5%	39,8%	27,1%
Комунікативні здібності	10,7%	13,5%	45,3%	30,5%

Розглянувши отримані діагностичні дані вивчення комунікативних та організаторських здібностей студентів, необхідно відзначити, що для досліджуваних характерним є чіткі типологічні тенденції підвищення цих здібностей, які відображають результати розвитку індивідуально-особистісних комунікативних якостей майбутніх фахівців. Враховуючи професійну діяльність психолога, важливість наявності комунікативних знань та вмінь у майбутніх спеціалістів, зазначені характеристики потребують уваги та актуалізації, оскільки свідчать як про низьку мотивацію спілкування, так і про недостатній рівень сформованості таких комунікативних якостей як уважність до співрозмовника, діалогічна манера спілкування, можливість отримувати задоволення від спілкування, намагання задовольнити потреби співрозмовника у процесі спілкування тощо. Професійна комунікативна діяльність психолога повинна бути орієнтована на клієнта. У зв'язку з цим очевидно стає проблема

розвитку і вдосконалення рівня теоретичної і практичної комунікативної підготовки майбутніх психологів.

За результатами аналізу результатів вивчення потреби у спілкуванні (комунікабельність майбутніх фахівців) за методикою В. Кан-Каліка і М. Нікандрова, ми виявили перевагу середнього рівня розвитку означеної характеристики у респондентів.

Таблиця 2

Визначення рівня потреби у спілкуванні серед студентів-психологів

Рівень розвитку потреби у спілкуванні	Відсоткове співвідношення
Нижче середнього	10%
Середній	42%
Вище середнього	25%
Високий	23%

Комунікативні якості майбутніх психологів проявляються в комунікативних взаємовідносинах, які відображають активність психологічних взаємозв'язків індивідів. Суттєвими показниками комунікативних взаємин є засоби та способи спілкування. Ефективність стилів спілкування залежить від ситуацій, що виникають у процесі спілкування та необхідності миттєвої орієнтації в них. Маючи індивідуальний стиль спілкування, кожна особистість може застосовувати різні засоби спілкування в залежності від ситуації та психологічного стану в момент комунікативної взаємодії.

В контексті нашого дослідження, за допомогою методики К. Томаса вивчалися орієнтації майбутніх психологів на переважні стратегії поведінки в комунікативній діяльності: змагання (суперництва); пристосування; компромісу; уникнення (відходу); співробітництва. К.Томас вважав, що при уникненні конфлікту жодна зі сторін не досягає успіху, а у випадках конкуренції, пристосування і компромісу - або один з учасників опиняється у вигравші, а інший програє, або обидва програють, оскільки йдуть на компромісні поступки. І лише в ситуації співпраці обидві сторони опиняються у вигравші.

Таблиця 3

Визначення домінуючого стилю спілкування серед майбутніх психологів

Стиль спілкування	Відсоткове співвідношення
Співробітництво	39,8%
Компроміс	22,8%
Уникання	10,3%
Пристосування	16,5%
Змагання	10,6%

16,5% майбутніх психологів пристосовується до складних комунікативних ситуацій, намагається створити умови для вдоволення потреб партнером та досягнення ним своїх цілей. Стиль пристосування є ефективним в

деяких конфліктних ситуаціях, але як постійна модель поведінки вважається деструктивною, призводить до внутрішнього особистісного дискомфорту.

22,8 % респондентів намагаються знайти задовільний баланс своїх інтересів та потреб. 10,6% респондентів активно переслідує власні цілі і намагається за будь-яку ціну задовольнити власні інтереси, ігноруючи цілі та інтереси іншої людини. 10,3% майбутніх фахівців обирає тип поведінки - уникнення і відмовляється від взаємодії, передбачаючи марність своїх зусиль, або ж відкладаючи взаємодію до кращих часів. 39,8% майбутніх фахівців психологічної галузі завжди і скрізь намагається знайти таке вирішення проблеми, при якому будуть досягнуті цілі та вдоволені потреби кожного.

Там, де домінують відносини товариського співробітництва і взаємодопомоги, взаємної поваги, людина відчуває задоволеність у спілкуванні з іншими людьми. І навпаки, в колективі, де панують формальні, байдужі та неприязні відносини, особистість відчуває емоційну відчуженість та стресовий стан.

Успішне формування особистості, як суб'єкта спілкування, вимагає особливого розвитку емоційної сфери. Чутливість фахівця до емоційних проявів іншої людини, що викликана у хворих станом здоров'я, до почуттів та переживань клієнтів, здатність співпереживати - все це забезпечує розвиток експресивного компонента комунікативних здібностей майбутнього фахівця.

Висновки. На основі вищезазначеного можна зробити висновок про те, що високий рівень розвитку комунікативної компетентності майбутніх психологів детермінується наявністю розвинутих особистісних властивостей, які дозволяють створити умови для якісного процесу спілкування і розуміння позиції співрозмовника, до них, зокрема, належать: самоконтроль, саморегуляція та рефлексія, розвинута емпатія, толерантність, самопізнання, поінформованість, відсутність агресивної позиції, низький рівень конфліктності та тривожності. Рівень розвитку професійної комунікативної компетентності забезпечується достатнім рівнем знань, умінь та навичок, досвідом міжособистісної взаємодії, які дозволяють ефективно виконувати комунікативні функції, легко вступати в контакт з людьми, розуміти невербальні реакції, передбачати і прогнозувати вчинки партнерів по спілкуванню у певних ситуаціях. Комунікативна компетентність психолога повинна відповідати специфіці професійної діяльності, яка включає високу відповідальність, конфіденційність, толерантність, терплячість, делікатність, розуміння та прийняття позиції партнера по спілкуванню тощо. Очевидним є те, що розвиток комунікативної компетентності майбутніх психологів може відбуватись як шляхом безпосереднього формування професійних комунікативних умінь та навичок, так і опосередковано, через вплив на ті особистісні властивості, які виступають внутрішніми детермінантами високого рівня комунікативної компетентності.

Перспективами подальших досліджень в даній області виступає розробка та апробація тренінгової програми, щодо оптимізації навчально-виховного процесу підготовки майбутніх практичних психологів на рівні

ефективного використання сучасних методів практичної психології в процесі розвитку комунікативної компетентності, як стрижневого компоненту професійної стійкості майбутніх фахівців.

Список використаної літератури

1. Емельянов Ю.Н. Активное социально-психологическое обучение /Ю.Н. Емельянов. – Л.: ЛГУ, 1985. – 276 с.
2. Коць М.О. Комунікативна компетентність як складова професіоналізму майбутнього педагога /М.О. Коць // Практична психологія та соціальна робота. – 2007. - №1 – С. 52-55.
3. Курлянд З. Н. Формирование и развитие профессиональной устойчивости учителя : автореф. дис. ... докт. пед. наук / З. Н. Курлянд. – М., 1993. – 32 с.
4. Петровская Л.А. Компетентность в общении. Социально-психологический тренинг /Л.А. Петровская. – М.: Изд-во МГУ, 1989. – 216 с.
5. Платонов К.К. Структура и развитие личности /К.К. Платонов. – М.: Наука, 1986. – 255 с.
6. Руденский Е.В. Социальная психология: Курс лекций /Е.В. Руденский. – М.-Новосибирск, ИНФРА-М, 1997. – 224 с.
7. Чудновский, В.Э. К вопросу о психологической сущности устойчивости личности / В.Э. Чудновский // Вопросы психологии. 1978. № 2. – С. 23-34. – Ч1
8. Шевченко Н.Ф. Практикум із основ мовленнєвої компетентності психолога /Н.Ф. Шевченко, Ю.А. Паскевська // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. - №11 – С. 48-71.

Транслітерація

1. Emelyanov Yu.N. Aktivnoe sotsialno-psihologicheskoe obuchenie / Yu.N. Emelyanov. – L.: LGU, 1985. – 276 s.
2. Kots M.O. Komunlkativna kompetentnIst yak skladova profesIonalIzmu maybutnogo pedagoga /M.O. Kots // Praktichna psihologIya ta sotsIalna robota. – 2007. - №1 – S. 52-55.
3. Kurlyand Z. N. Formirovanie i razvitie professionalnoy ustoychivosti uchitelya : avtoref. dis. ... dokt. ped. nauk / Z. N. Kurlyand. – M., 1993. – 32 s.
4. Petrovskaya L.A. Kompetentnost v obschenii. Sotsialno-psihologicheskij trening /L.A. Petrovskaya. – M.: Izd-vo MGU, 1989. – 216 s.
5. Platonov K.K. Struktura i razvitie lichnosti /K.K. Platonov. – M.: Nauka, 1986. – 255 s.
6. Rudenskiy E.V. Sotsialnaya psihologiya: Kurs lektsiy /E.V. Rudenskiy. – M.-Novosibirsk, INFRA-M, 1997. – 224 s.
7. Chudnovskiy, V.E. K voprosu o psihologicheskoy suschnosti ustoychivosti lichnosti / V.E. Chudnovskiy // Voprosyi psihologii. 1978. № 2. – S. 23-34. – Ch1

8. Shevchenko N.F. Praktikum Iz osnov movlennEvoYi kompetentnosti psihologa /N.F. Shevchenko, Yu.A. Paskevskaya // Praktichnaya psihologiya ta sotsialnaya robota. – 2006. - №11 – S. 48-71.

Варина А.Б.

Коммуникативная компетентность как интегративная составляющая профессиональной устойчивости будущего психолога

Статья посвящена изучению проблемы личностных детерминант развития коммуникативной компетентности будущих психологов. С выяснены критерии и уровни сформированности коммуникативной компетентности студентов-психологов, выявлено, что личностные детерминанты обуславливают высокий уровень сформированности коммуникативной компетентности и успешность профессионального общения. Разработана модель и описаны характеристики уровней развития коммуникативной компетентности студентов-психологов. В статье рассмотрены и исследованы основные компоненты профессиональной устойчивости в контексте развития профессионализма будущего психолога. Коммуникативная компетентность личности выступает для него как определенная идейно-нравственная категория, регулирует всю систему отношений человека к естественному и социальному миру, а также к самому себе, как синтеза этих двух миров. Соответственно, коммуникативная компетентность в данном аспекте выступает стрижженным компонентом профессиональной устойчивости и профессионализма будущего психолога. Проведенный нами теоретический анализ позволяет интерпретировать коммуникативную компетентность психолога как основанную на знаниях и чувственном опыте способность ориентироваться в ситуациях профессионального общения, понимать мотивы, интенции, стратегии поведения, фрустрации, как свои собственные, так и партнеров по общению, уровень освоения технологии и психотехники общения. В результате эмпирического исследования выявлено, что 45,3% респондентов имеют средний уровень коммуникативных способностей; в 30,5% респондентов установлен высокий и очень высокий уровень коммуникативной компетентности. Эти студенты в процессе общения проявляют инициативу, легко решают сложные вопросы. 39,8% студентов имеет средний уровень организаторских способностей. Эта категория будущих провизоров в экстремальных ситуациях способна организовать себя и убедить собеседника в принятии любого решения. Рассмотрев полученные диагностические данные изучения коммуникативных и организаторских способностей студентов, необходимо отметить, что для исследуемых характерно четкие типологические тенденции повышения этих способностей, которые отражают результаты развития индивидуально-личностных коммуникативных качеств будущих специалистов.

Ключевые слова: профессиональная устойчивость, коммуникативная компетентность, организаторские способности, общение, личность

Varina A.

Communicative competence as an integrative component of the professional stability of the future psychologist

The article is devoted to the study of the problem of personal determinants of the development of communicative competence of future psychologists. The criteria and levels of the communicative competence of students-psychologists have been clarified, it is revealed that the personal determinants determine the high level of the formation of communicative competence and the success of professional communication. A model is developed and characteristics of levels of development of communicative competence of students-psychologists are described. In the article the main components of professional stability in the context of the development of professionalism of the future psychologist are examined and studied. Communicative competence of the individual is for him as a certain ideological and moral category, regulates the whole system of human relations to the natural and social world, and to himself, as a synthesis of these two worlds. Accordingly, communicative competence in this aspect is a cutting member of the professional sustainability and professionalism of the future psychologist. Our theoretical analysis allows us to interpret the communicative competence of a psychologist as an ability to navigate in situations of professional communication, to understand motives, intentions, behavior strategies, frustrations, both one's own and communication partners, the level of mastery of technology and the psychotechnology of communication. As a result of empirical research revealed that 45.3% of respondents have an average level of communicative abilities; in 30.5% of respondents a high and very high level of communicative competence was established. These students show initiative in the process of communication, easily solve difficult questions. 39.8% of students have an average level of organizational skills. This category of future pharmacists in extreme situations is able to organize themselves and convince the interlocutor of any decision. Having examined the diagnostic data obtained in the study of communicative and organizational abilities of students, it should be noted that for the studied, typical typological tendencies of increasing these abilities are characteristic, which reflect the development of individual and personal communicative qualities of future specialists.

Keywords: professional stability, communicative competence, organizational abilities, communication, personality

Варіна Ганна Борисівна, старший викладач кафедри психології, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь, Україна.